

**СТО ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА
АРХИМАНДРИТ СЕРАФИМ (АЛЕКСИЕВ) –
ЖИВОТ, ВСЕЦЯЛО ОТДАДЕН В СЛУЖЕНИЕ НА
ХРИСТОС И ЦЪРКВАТА**

Архимандрит Серафим (в света Стоян Георгиев Алексиев) е роден на 25 февруари (ст. ст.) 1912 г. в с. Горно Броди (Серско). Той е най-малкият син на бедни благочестиви родители. Под напора на трагичните събития по време на Междусъюзническата война (1913 г.) те напускат родния край и с многобройната си челяд се заселват в гр. София. Бащата – Георги Алексиев, е потомствен камбанолояр и впоследствие завещава своя занаят на двамата си по-големи синове – Димитър и Атанас. Най-малкият син Стоян израства с крехко здраве и нежна, чувствителна душа. От дълбоко религиозната си майка Неделя той наследява искрена вяра в Бога и любов към Църквата. Подкрепян в духовните си стремежи от родители и близки, Стоян завършва Софийската духовна семинария като първенец на випуска и през 1932 г. постъпва в Богословския факултет на Софийския университет. Две години по-късно – през 1934 г. той получава стипендия за следване в известния Старо-католически богословски факултет на университета в Берн (Швейцария). Обучението в инославно учебно заведение се оказва изпитание на младежа в духовно и светогледно отношение. Но неговата вяра, любов към истината и смирение са опора, която му помага да превъзмогне влиянията на инославното богословско умонастроение. – Придобитите знания за инославието Стоян Алексиев по-късно ще използва, за да напише критически трудове, разкриващи редица вероучителни заблуди на римокатолици и протестанти. В чуждата страна той живее бедно – стипендията стига само за университетските такси, а средствата за храна и квартира са оскъдни. Постоянният недоимък и усилената умствена работа го изтощават и Стоян се разболява от туберкулоза. По Божия милост той оздравява, но здравето му остава завинаги слабо. Въпреки сериозното изпитание, надареният студент завършва успешно Бернския университет през 1937 г. и получава научната степен доктор на богословието, след като защитава дисертация на тема: “Смисълът на повелите на Исуса Христа в проповедта на планината”¹. Придобитите знания и владенето на няколко езика обаче не възгордяват младия надежден богослов. Той се стреми искрено към оделотворяване на евангелските идеали, като богатее духовно със скромност, смирение, тихост и сърдечна чистота.

През 1937 г. Стоян Алексиев се завръща в България с отлична атестация, ала с доста нестройни богословски разбирания. Но Божият промисъл бди над него. Скоро след пристигането си в родината той посещава Рилската света обител, за да се помоли на преподобни Иван в търсеж на по-нататъшния си жизнен път. Тук великият рилски пустинник и молитвеник за българската земя промислително го среща със светител Серафим (Соболев), който също бил дошъл на поклонение при дълбоко почитания от него

¹ Дисертацията, с обем 173 страници, е публикувана на немски език в София през 1938 г. Друга студентска разработка на Стоян Алексиев, озаглавена “Пътят на човека към Бога у Паскал”, е отпечатана на български език в отделна брошура (С., 1941).

Божий угодник. За Стоян Алексиев срещата има съдбоносно значение. Той отдавна копнее да види жив светец и да му повери душата си. И ето – в проповед от амвона на манастирския храм праведният архиерей дава проникновени отговори на духовни въпроси, които отдавна вълнуват благочестивия младеж. Благодатните слова, светлият лик и прозорливостта на светител Серафим в миг спечелват доверието на Стоян. Той чувства, че тази среща е Божий отзвук на сърдечното му желание. Последвалите беседи с праведния архиерей укрепват отколешния стремеж на младия богослов да тръгне по пътя на монашеството и събуждат у него решимост да усвои в пълнота духа на светоотеческото Православие. Впоследствие светител Серафим става негов наставник и незаменим духовен отец.

Вероятно от своите най-ранни срещи със светителя, Стоян, бъдещият отец Серафим, е съхранил една негова снимка, която впоследствие винаги носи със себе си. На гърба ѝ той старателно е написал първите, може би, духовни наставления, получени от праведния владика. Това са кратките, но изпълнени с дълбоко съдържание думи: **“По-добре смърт, отколкото грях!”** – духовен завет за вярност към Христа, а също и приветствието на архангел Гавриил към Преблагословената: **“Богородице Дево, радвай се...”**, което светителят горещо препоръчвал на своите чеда за изпросване на небесна помощ при беди и опасности.

Скоро след срещата си с архиепископ Серафим, Стоян Алексиев получава назначение за преподавател в Пловдивската духовна семинария, а не след дълго е преместен в Софийската. На 3 февруари 1940 г. той приема монашество с името Серафим. Едва ли е случайност, че небесният покровител на светител Серафим – преп. Серафим Саровски, става и негов небесен закрилник. Три години по-късно, на Благовещение 1943 г., монах Серафим е удостоен с йерейски сан, което полага начало на неговата усърдна пастирска дейност, продължила почти половин век.

Духовната връзка на младия йеромонах със светител Серафим се задълбочава. Светителят съчувствал на Българската Православна Църква, оказала се в мъчителна изолация вследствие на наложената ѝ схизма, и се старае да помогне за оздравяването на религиозния живот в нея. На свои духовни чеда – млади български клирици той благославя да се трудят за преодоляване на нездравата мистика и хилястките уклони на добросамарянството, за възобновяване практиката на забравеното тайнство Изповед, за възраждане на богослужебния живот. Отец Серафим с открита душа усвоява от духоносния архиерей благодатни познания за истините на Православието, възприема любовта му към светите отци, несекващата устременост към молитвено богообщение и тънкия усет за духовен живот, които по-късно сам се стреми да предаде на духовните си чеда. Отеческите заръки и наставления на праведния владика той ще съхрани в сърцето си за цял живот и ръководейки се от тях, постепенно ще израсне като мъдър наставник, всеотдаен изповедник, ратуващ за истинното православие богослов, църковен писател и вдъхновен поет.

Отец Серафим е бил в духовна връзка и с някои български подвижници на благочестието, чийто духовен пример грижливо събира в дневниците си. През първата половина на 20-тия век в светата Рилска обител са се подвизавали немалко праведни монаси. За тях отец Серафим пише: „Те растяха в святост никак незабелязано за външните

погледи, защото се криеха като скромни теменужки под бодливите храсти на нашата нерадостна действителност. Но окоето на духовния търситель ги откриваше. Тяхното собствено духовно благоухание ги издаваше. Забележително е това, че те бяха предимно изсред простите и неукни монаси и твърде рядко измежду учените, за да се потвърдят още веднъж молитвените думи на Спасителя: “Прославям Те, Отче, ... задето си укрил това от мъдри и разумни, а си го открил на младенци!” (Мат. 11:25). Днес ние дължим благодарност на отец Серафим, задето с окоето на неуморен „духовен търситель” е разкрил и описал образите на някои от тези скромни труженици на благочестието и така е запазил за следващите поколения светлия им пример.

Още през 40-те години отец Серафим трудолюбиво развива дадения му от Бога писателски талант, като съставя редица материали по наболелите за тогавашния църковен и духовен живот въпроси. По-голямата част от тях са публикувани в списанието “Православен мисионер”, издавано през тези години от йеромонах Методий (Жерев), който по онова време също бил под духовното ръководство на светител Серафим². В тези свои скромни най-ранни творби отец Серафим разкрива достъпно началата на православния светоглед и евангелската нравственост, привлича към вярата с примера на светостта, посочва пагубността на ересите, подбужда към размисъл увличащите се от материализма, изобличава неправославните схващания за ограничено времетраене на адските мъки.

Наред със споменатите творби йеромонах Серафим пише и стихотворения³, които издават скрития в него човек, красотата на една честна и нежна душа, обърната към Бога и ближния. Силата на тяхното въздействие е не по-малка от тази на духовната му проза; те говорят направо на сърцето и пленяват читателя със своята искреност и топлота.

През 1945 г. йеромонах Серафим е изпратен в Сливен, където служи две години като протосингел при тамошната митрополия. Всеотдайната му и веща работа е оценена от църковните власти. През януари 1947 г. той е възведен в сан архимандрит и назначен за началник на Културно-просветния отдел при Св. Синод – длъжност, на която се труди до 1960 г. През настъпващите за България години на духовен мрак Господ поставя Своя верен служител там, където бликащата му енергия да работи на Божията нива ще е най-ползотворна за спасението на търсеците Го души. Една от първите задачи, която архимандрит Серафим подема на новото си поприще, е да напише насъщно потребното пособие за запознаване с православната вяра. В съавторство с архимандрит Николай (Кожухаров), той успява да подготви книгата в най-кратък срок. Под заглавие “Нашата вяра”, тя излиза от печат през 1950 г. и десетилетия наред е единственото пространно катехитично помагало в България, което открива пред зора на мнозина светлината на Христовата вяра.

² Такива материали са статиите: “Православни ли са добросамарянските водачи?” (С., 1942), “Православие и инославие” (ПМ, 1943/ кн. 3-4), “Достоверни ли са житията на светиите?” (ПМ, 1943/ кн. 1-2), “Поведението на един еретик” (ПМ, 1943/ кн. 5-6), “Смисълът на страданията” (ПМ, 1944/ кн. 1-2)”, “Един светец мисионер” (ПМ, 1944/ кн. 1-2), “Гордост и смирение” (ПМ, 1944/ кн. 3-6), “Ще има ли зад гроба вечни мъки?” (ПМ, 1946/ кн. 1), “Вражда и помирение” (ПМ, 1946/ кн. 1), “Св. Иван Рилски и значението му за българския народ” (ПМ, 1946/ кн. 2), “Егоистично ли е Христовото учение за себеспасяването?” (ПМ, 1947/ кн. 2), “Божиите следи в природата” (ДК, 1947/ кн. 6), “Спиритизъм, духовидство, врачуване” (ДК, 1949/ кн. 9-10) и др.

³ Ранните стихотворения на отец Серафим са публикувани в стихосбирките “Прозрения” (1940 г.) и “Песни за живота и смъртта” (1943 г.).

Но преместването на архимандрит Серафим в София през 1947 г. е за него от значение и в личен план – той отново получава възможност да общува постоянно със светител Серафим, до чиято кончина остават три години. Архимандрит Серафим често посещава скромната квартира на ул. “Велико Търново” № 30, където се изповядва и дълго беседва със светителя.

Наред с разговорите за съкровения духовен живот светител Серафим запознава своя предан духовен син с църковни въпроси, бъдещи тревога за бъдещето на Православието, и му завещава в предстоящата си богословска и пастирска дейност да отстоява чистотата на вярата. Между обсъжданите теми от особена важност е темата за бързо развиващото се икуменическо движение. Още през 1938 г., на Втория всеобщ събор на Руската Православна Задгранична Църква, архиепископ Серафим е призовал църковния форум принципно да отхвърли участието на православните в това междуконфесионално движение. Десет години по-късно, този път на Всеправославното съвещание в Москва, светител Серафим отново издига авторитетен глас, за да разкрие антихристиянската същност на икуменическото движение и настоява православните да не участват в него. В залеза на своя живот, вече физически подкосен от трудове и скърби, той завещава на духовните си чеда да нямат никакво общение с икуменическата ерес.

Малко преди смъртта на светителя, архимандрит Серафим съдейства на своя любим авва в една от сетните му пастирски грижи – защитата на каноническите устои на Българската Православна Църква. Това става при следните обстоятелства.

В края на октомври 1949 г. в София е проведен т. нар. свещенически “конгрес”, на който група либерално настроени клирици се опитват да поведат Църквата по пътя на обновленството. Те настояват да се ограничат ръководните правомощия на Св. Синод, да се разреши втори брак за овдовели свещенослужители, да се осъществят “демократични” промени в църковното управление. Такова “модернизиране” на Църквата е крачка към желаното от комунистите нейно отслабване и унищожаване. Новата власт подхваща инициативата на размирните свещеници. Светител Серафим не може да остане безучастен към тревожните събития в страната, превърнала се за него във втора родина. Макар че е вече на смъртен одър, той намира сили не само молитвено да подкрепи Българската Православна Църква, но и да напише изложение в защита на каноническите ѝ устои. В него той изтъква значението на епископската власт и недопустимостта на второбрачие за клира, като се позовава на богооткровени свидетелства от Свещ. Писание и на св. канони.

Архимандрит Серафим незабавно превежда статията на български език и тя е отпечатана като уводен текст в “Църковен вестник”⁴. Скоро след публикуването ѝ тогавашният наместник на Св. Синод, Врачанският митрополит Паисий, открито признава, че подкрепата на светител Серафим е била от решаващо значение за умиротворяването на пламналия вътрешноцърковен спор.

В това свое последно обръщение към православния клир светител Серафим отново напомня с болка за опасността, която заплашва Православието, и призовава към бдителност. “Свещеническият съюз, – пише той, – не може да не знае каква страшна и ужасна сила се опълчва сега против Православната църква в лицето на икуменизма. Неговият пагубен пламък е обзел целия свят и вече е обхванал в своята орбита някои от

⁴ “Църковен вестник”, брой 45, 19 декември 1949 г.

православните църкви... Българската църква може да се бори с икуменизма, това голямо противоканоническо и противодогматическо зло, само с чистотата на вярата си, като пази строго своето каноническо и догматическо богатство.”

За архимандрит Серафим трогателната пастирска грижа, подета от светител Серафим на смъртния му одър, както и неговото неотслабващо чувство на отговорност за бъдещето на Православието, са сетен урок за любов към Църквата и завет за свята борба в защита на вярата. О. Серафим синовно възприема този завет и го следва до края на живота си, както го е учел светителят – кротко, но твърдо, с цената на неизброими сърдечни скърби и трудове.

Не след дълго, на 26 (13 ст. ст.) февруари 1950 г., в деня, в който Църквата празнува – Тържество на Православието, светител Серафим се преселва във вечността на 68-годишна възраст. Неговата кончина потапя в дълбока печал многобройните му руски и български духовни чеда. От името на всички тях архимандрит Серафим произнася прочувствено надгробно слово, разкриващо голямата любов и почит, с които се е ползвал сред паството си приснопамятният архиерей:

За отец Серафим са вече минало отрадните дни, когато тревогите се разпръсват при една само среща със светлия лик на неговия свят авва,. Настъпват все по-трудни времена. Комунистическата власт безмилостно ограничава дейността на Църквата и усилено работи за превземането ѝ отвътре. Тежестта на пастирското бреме, което отец Серафим саможертвено ще носи половин столетие, се удвоява от условията на идеологическия гнет в страната. Но въпреки всевъзможните пречки и изпитания, пред които действителността зад “желязната завеса” ежедневно изправя православния духовник, архимандрит Серафим остава неуморим благовестител на Божието слово. По природа кротък и мъдър, той вижда, че е безсмислено да спори със заслепените безбожници, и насочва усилията си към служение на Христовото словесно стадо, към запазване на светоевангелската светлина в сърцата на угнетяваните православни християни. А в тези години последователното, принципно отстояване на вярата е равносилно на отказ от издигане в църковната йерархия; то просто не е възможно без готовност за понасяне на клевети и охулвания, без готовност дори за саможертва. Укрепван от Божията благодат, о. Серафим поема този кръст и с дълбоката си вяра и правдолюбие успява да постигне онова, което тогава се удава на малцина. – В крайно тежките и сложни условия на онова време той опазва съвестта си чиста пред Бога и ближните.

Като ръководител на Културно-просветния отдел при Св. Синод архимандрит Серафим полага много усилия, за да бъде издигнато духовното и образователното равнище на българското свещенство. Той взема дейно участие в организиране на пастирски курсове и сам със слово и перо наставлява и окуражава Христовите служители. От този период са статиите му: “Пастирът като молитвеник” (ДК, 1954/ кн. 23), “Духовният живот на пастиря” (ДК, 1956/ кн. 3, 4), “Проповедникът. Белези на благодатния проповедник” (ДК, 1957/ кн. 10). В тях той се стреми да разкрие идеала за истинския свещенослужител и да насърчи към жертвеност и молитвен подвиг православните пастири. отец Серафим продължава да се труди да бъде възродено практикуването на тайнството Изповед. С тази цел пише широко известната сред българските православни християни брошура “Забравеното лекарство” (ДК, 1953/ кн. 1-2), а също така в съавторство с архимандрит

Методий (Жерев) подготвя и издава особено ценно за душепастира пособие – “Наръчник на изповедника” (С., 1955).

В този тежък за вярващите период архимандрит Серафим поддържа духовна връзка с мнозина уважавани български свещенослужители и ги подкрепя в техните неволи. Особено обича отец Евстатий Янков от с. Чепеларе, с когото е в духовно общение. По-късно, за да вдъхнови младите свещеници, той пише спомени за неговия достоен за похвала живот⁵. Когато обстоятелствата изискват, отец Серафим не се поколебава открито да застане на страната на преследвани от властта свещеници, като рискува сам да си навлече неприятности. Така, през 1958 г., по време на съдебната разправа с отец Михаил Апостолов, той се явява в съдебната зала в Станке Димитров (Дупница) и говори в защита на подсъдимия. По разбираеми причини усилията му предварително са обречени на неуспех, но той изпълнява повелята на съвестта си, макар впоследствие да търпи мърене от “благоразумни” събрата.

Въпреки всички пречки архимандрит Серафим с жар се труди за духовната просвета на вярващия народ, подложен на груба атеистична пропаганда. И днес по-възрастните църковни хора помнят трепета, с който са слушали поредицата негови беседи, произнасяни в столични и провинциални храмове през 50-те години на миналия век – време на войнствуващо безбожие. Въз основа на тези свои устни беседи архимандрит Серафим за съвсем кратко време изготвя крайно необходимите за духовна просвета книги “Нашата надежда” (С., 1957) и “Нашата любов” (С., 1958), с които обогатява и утешава вярващите. В тях задълбочено и същевременно достъпно са изложени началата на духовния живот и православната нравственост, с пленяващо умение са разкрити възвишените светоевангелски идеали и Божиите заповеди.

Когато говори или пише за вярата, кроткият и отстъпчив архимандрит Серафим проявява твърдост и мъжество. Той не допуска компромиси със съвестта си в угода на властимащите или в тон с конюнктурните условия. Показателен за това е следният пример. Година-две след отпечатване на “Нашата надежда” отец Серафим е повикан в тогавашния Комитет по вероизповеданията. Там са забелязали, че в книгата му, при изясняване блаженството на миротворците, архимандрит Серафим подчертано е разграничил евангелския благодатен мир от земния мир, който може да бъде користен и дори небогоугоден. На тази тема той е посветил отделна глава – ”Небогоугодният мир с ближните”. А в ония времена по политически съображения комунистическата власт постоянно въвлича Църквата в своите “миротворчески” инициативи. Настояват архимандрит Серафим публично да поправи “грешката” си и да обясни “миротворството” в желаната за властта насока. Отец Серафим обаче не се съгласява. Тогава от Комитета се обръщат към патриарх Кирил – той да му нареди “отгоре” да стори това. Неподкупният отец Серафим обаче не скланя пред натиска, защото не желае нито на йота да съгреша пред евангелската истина, нито пък да я изкриви в угода на властниците. Стига се дотам, че от Св. Синод публикуват изявление, с което се разграничават от “личното мнение” на архимандрит Серафим. Но това „лично мнение” изразява не друго, а учението на светите отци на Църквата за богоугодния и небогоугодния мир. Ето как сам отец Серафим описва в дневника си случилото се.

⁵ Публикувани в “Православно слово”, бр. 3/ 2002, с. 2-6 и бр. 4/2002, с. 27-35.

На 8 март 1958 г. главният секретар епископ Максим ми казва неприятната новина, че някои пасажки от моята книга „Нашата надежда” във връзка със седмото блаженство – за миротворците – били инкриминирани: специално ония пасажки, дето се говори, че истинският мир идва от Христа, че светът познава само примирия, както и пасажките за небогоугодния мир с ближните. От мен се искаше да опровергая тия пасажки. Аз не сторих това, толкоз повече, че имах предвид как Сам Бог ме предупреди чрез отец Евлогий да не зачерквам тия пасажки, че тъкмо така трябва да се разбира мира, както аз съм го изяснил. На три пъти ме подканва епископ Максим да напиша опровержението в „Църковен вестник”, но аз все се откланях, а третия път категорично отказах. Тогава, види се, епископ Максим съобщицил това на Негово Светейшество патриарх Кирил и последният ме повика на 10 април 1958 г., Велики четвъртък, и в присъствието на епископ Максима ме попита:

– Написа ли опровержението?

Отговорих: „Не мога, Ваше Светейшество!”

– Трябваше да ни предупредиш, че не можеш.

– Но аз съм писал въз основа на светите отци.

– Няма да спорим по това. Щом ти не искаш, ние ще напишем опровержение. Аз и в началото бях на това становище. Но един архиерей каза, че ще те изложим на голяма опасност и че е по-добре ти сам да пишеш. Но при това положение нареждам: още в следния брой на „Църковен вестник” да излезе опровержение, в което да се изтъкне, че въпросното разбиране на мира е становище на автора, а не и на Св. Синод; че Църквата се моли за мир, че тя вярва, че може да настъпи траен и дори вечен мир в света. Аз на два стола не седя. Но имаи предвид, че ти ще бъдеш злепоставен политически. Отсега нататък ще бъдем по-бдителни към твоите писания.

– Както искате, Ваше Светейшество, но моята съвест не ми позволява да пиша друго, аз не намирам сили в себе си да опровергавам написаното. То е моето Верую.

– Щом искаш да ставаши мъченик, твоя работа. Ще спрем книгата. Тя в продажба ли е?

– Отдавна, Ваше Светейшество...

На Великден аз трябваше да служа с патриарха в храма „Св. Александър Невски”. След като се облякохме в свещените одежди и наредихме около св. Престол, Негово Светейшество се приближава до мене и с ласкав тон ми казва:

– Аз написах ново опровержение за „Църковен вестник”, много по-меко: „На стр. 130 от книгата на архим. Серафим „Нашата надежда” казаното може да бъде вярно, ако се има предвид буржоазното общество, в което имаше много противоречия. Но при сегашното общество то не е вярно, защото няма вече тия противоречия. Църквата вярва, че може да има траен и дори вечен мир...” и пр. Как ти се струва? Добре ли е написано? Нали това не е хилиазъм?

Възразих: Но нали Спасителят е казал, че пред свършека на света ще има много войни и смутове?

– Да, – рече той, – но ние не знаем кога ще бъде краят. Ние вярваме, че царството Божие е възможно на земята и дори се молим „Да дойде Царството Ти”. Ние вярваме, че може да има и мир. Иначе, ако Църквата не вярва, че може да настъпи мир, защо се моли за него?

– Тя се моли в този смисъл, както се молим за здравето...

– Но все пак, как мислиш за новата редакция?

– Тя е по-дипломатично написана...

След службата Негово Светейшество бе много любезен към мене и ме взе в автомобила си, като ме закара чак вкъщи.

Господи, пази ме да не отстъпвам от св. Православие! Моят старец ми е оставил завета да пазя православната си вяра и никога да не сътруднича на икуменизма, т.е. на обединението на църквите с цената на отстъпление от православните догми и канони.

Опровержението, което се искаше от мене, се появи във форма на „изяснение” от канцеларията на Св. Синод в „Църковен вестник” бр. 31 от 9 август 1958 г., стр. 13.” – Така отец Серафим завършва разказа си за това събитие.

Известно е, че приживе светител Серафим насърчавал и благославял своите духовни чедата богослови да се трудят за създаване на житийни творби, чрез които идеалът на православната святост да се запечати дълбоко в сърцата на вярващите. Плод на такова благословение е книгата на архимандрит Серафим “Св. Серафим Саровски”, издадена през 1957 г. и бързо станала любима на православните българи. Отпечатана в неголям тираж, тя се предава за прочит от човек на човек и дори е преписвана на ръка от жадни за благодатна духовност християни. По-късно отец Серафим ще продължи работата си над житийната тематика, за да оживи с още по-ярка светлина в душите на вярващите ликове на светите равноапостолни братя Кирил и Методий, на светия равноапостолен княз покръстител Борис-Михаил, на преподобния отец св. Иван Рилски – стълбове на родната ни Църква. На тях отец Серафим посвещава студиите: “Св. Иван Рилски и неговия завет” (ДК, 1958/ кн. 11), “Житие на св. цар Борис-Михаил, покръстител на българския народ” (С., 1965), “Църковно-мисионерското дело на Константин Философ – св. Кирил” (1969). Трудолобив и добросъвестен, архимандрит Серафим не се задоволява с повърхностен разказ за събитията от живота на тези светци, а внимателно изучава достъпните исторически първоизвори и със светилника на вярата напомня за забравените техните свети завети.

От началото на 1961 г. архимандрит Серафим е назначен за старши преподавател в Духовната академия “Св. Климент Охридски” по дисциплините Догматическо богословие и История и анализ на най-дейните изповедания и секти в България⁶. С назначаването на архимандрит Серафим за преподавател в Духовната академия се изпълнява отколешното му сърдечно желание да се посвети на богословска работа и с преподавателската си дейност да сее в умовете и сърцата на младите богослови любов и преданост към светото Православие. И тук обаче той среща немалко трудности и препятствия, причина за които

⁶ Част от сведенията относно дейността на архимандрит Серафим (Алексиев) като преподавател в Софийската духовна академия в периода 1961 – 1969 г. са почерпени от студията „Богословското наследство на доцент д-р архимандрит Серафим Алексиев”, написана от отец Иван Латковски, бивш асистент при катедрата на Систематическо и Практическо богословие в Богословския факултет на СУ <http://vseh-svjatih.blogspot.com/2010/04/10.html>.

става неговата безкомпромисна вярност към светоотеческото учение, както и честното му и открито противопоставяне на модернистичните уклони в съвременната богословска мисъл.

През есента на 1961 г. Светият Синод обявява няколко конкурса за доценти в Духовната академия. Архимандрит Серафим кандидатства за мястото в катедра Догматическо и Нравствено богословие, чийто ръководител тогава е проф. д-р Илия Цоневски. Представеният хабилитационен труд е на тема “Римокатолическият догмат за непорочното зачатие на св. Дева Мария”. След неговата успешна защита, в началото на ноември 1962 г. Св. Синод назначава архимандрит Серафим за доцент в Духовната академия. С утвърждаването на архимандрит Серафим за хабилитиран преподавател българското богословско образование придобива един свой ярък представител, отличаващ се с твърди православни убеждения и то във време, когато БПЦ тръгва по пътя на модернизма и икуменизма⁷.

В Академията лекциите му се радват на голям интерес, като привличат със своята задълбоченост, живост, ярки примери от църковната история и житията на светите отци. Често лекциите надхвърлят рамките на преподавания предмет и се превръщат в непринудени духовни беседи. Със скромното си поведение и богати богословски познания архимандрит Серафим спечелва обичта и уважението на студентите, като оставя у мнозина от тях незаличими спомени.

През периода на преподавателската си дейност (1961-1969 г.) архимандрит Серафим работи върху различни богословски теми. Той написва редица богословски студии и статии, между които: “Два крайни възгледа в западните вероизповедания относно Пресвета Богородица” (ГДА, 1962/63), “Състоянието на човека до и след грехопадението от православно, римокатолическо и протестантско гледище” (ГДА, 1962/63), “Изкуплението като дело на Божията любов и Божията правда” (ГДА, 1963/64), “Франц фон Бадер, един римокатолически философ и богослов в търсеж на Православието и неговата съборност” (ГДА 1964/65), “Богомилската ерес от гледище на православните догматически устои на презвитер Козма и на православната догматика изобщо”(ГДА, 1965/66), “Съединението на двете природи в Христа според Православието и нехалкидонските църкви” (ГДА 1967/68), “Вероучението на Англиканската църква от православно гледище” (ДК, 1966/кн. 5-6), “Единството на Христовата Църква според св. ап. Павел” (ДК, 1967/кн. 7-8) и др. Във всички тези свои творби отец Серафим осветлява разглежданите богословски теми задълбочено, опирайки се изключително на светоотеческото учение. Той отхвърля модното размиване на богословските понятия и ясно чертае границата между истината и лъжата, – между православната вероизповед и ереста. Повечето от студиите са отпечатани в Годишника на Духовната академия. Последната от тях – “Църковно-мисионерското дело на Константин Философ – св. Кирил”, е написана по повод честваната през 1969 г. 1100-годишнина от смъртта на този велик славянски равноапостол. След като обаче е набрана и подготвена за публикуване, в последния момент тя е снета от печат заради изповедническата позиция, която нейният автор заема срещу провежданата тогава църковно-календарна реформа.

⁷ Пак там.

През тези години архимандрит Серафим се ползва с широка известност сред вярващите. Духовното му творчество оказва благотворно влияние върху не една човешка душа. Книгите му са търсени и четени от църковния народ. Стихотворенията му са преписвани и разпространявани от ръка на ръка, изпращани са дори в чужбина – на близки в изгнание. Обаче всеобщото признание, което творчеството му жъне сред вярващите, ни най-малко не променя духовната нагласа на отец Серафим. Скромнен и смирен по сърце, той всячески бяга от славата. Когато чуе някоя похвала за себе си, само навежда глава и с въздишка проронва думите на любимия си оптински старец йеросхимонах Макарий: “Горко на онзи, чиято слава е по-голяма от делата му!”

Но въпреки искрения му стремеж да остане скрит и незабелязан, хората го търсят за изповед, за съвет и утеха. Като добър Христов пастир архимандрит Серафим не отпраща обърналите се към него за духовна подкрепа. Отеческите си грижи той простира и върху своите роднини по плът – отрудени хора, преживели тежките бежански неволи. Отец Серафим се старае да ги насочи към духовен живот. Редовно посещава сестра си Марийка и другата – най-възрастната сред челядта – Дафинка. Към нея изпитва особена благодарност: нали тя сама го е носела на ръце като едногодишен младенец в ония страшни дни на 1913 г., когато родителите му направо от нивата побягнали на север, към свободните български земи, оставяйки зад гърба си опожареното родно село.

В своя дом на софийската ул. “Пордим” братът на отец Серафим, Димитър, му е предоставил отделна стая. Тук при благия духовник в приемните дни се нижат посетители. Идват стари набожни жени, свещеници, студенти богослови, лутаци се интелегенти, скърбящи и изпаднали в беда хора... Милосърден и любвеобилен, отец Серафим е готов да се отзове на болката на всекиго – едни ще настави, други ще окуражи, трети ще смъмри и вразуми, на нуждаещите се ще отдели нещо от скромните си средства. Често за утешение на унилите ще прочете някое от новите си стихотворения. Понякога ще седне пред стария хармониум и под тихия му акомпанимент ще изпее с ясен глас псалом или църковна стихира. Но това е само за кратка отмора. Иначе разговорите му винаги са насочени към сърцевината на духовния живот, – взаимното търпение в изпълнение на Христовия закон, борбата с помислите и страстите, очистването на сърцето, необходимостта от молитва, от постоянна устременост на сърдечните помисли към Бога.

За тези неща отец Серафим говори естествено и просто, без каквато и да е приповдигнатост или маниерност. В него никога не ми могло да усетиш разкъсващата немощния човек двойственост. С природната си духовитост той находчиво прикрива богатите си духовни знания, – плод не толкова на външната му начетеност, колкото на дълбоко усвоената православна вяра, с която диша и живее цялото му същество.

Ето, едва дочакали приемния ден, при него влизат група млади хора и, зажаднели за живото му слово, още от вратата го молят: „Отец Серафим, кажете ни нещо за духовно исправление.” Архимандрит Серафим се усмихва ведро и без много да се кани начева: ”Нищо не мога да кажа... – той за миг се спира, обгръща посетителите си с ласкав поглед и продължава – нищо не мога да кажа... **за свое оправдание!**”

И започва с прости слова да говори за себеукоряването, за сърдечното покаяние, за това как те да бъдат присаждани към душата чрез кратката молитва на митаря: “*Боже, бъди милостив към мене, грешния!*”. Времето тече неусетно... Иска ти се потокът от

словесно мляко да не спира никога, но... навън вече чакат други жадни не по-малко от теб Христови овце. Отец Серафим изпровожда своите слушатели до прага и там, усмихнат, обобщава в рима: „Който търси духовно изправление, нека приеме дух на **самоукорение!** – изрича го просто и ясно, тъй че да го запомниш завинаги.

* * *

Времето, когато архимандрит Серафим преподава в Духовната академия, съвпада с отрицателни промени в църковния живот у нас. Към края на 50-те години на XX в. съветската външна политика се пренасочва към използване на различните международни организации с цел да увеличи своето влияние на международната политическа сцена. В съответствие с новата държавна политика е променен и курсът на църковната политика. На поместните православни църкви в социалистическия лагер е наложен нов курс към установяването на контакти с инославните на Запад в рамките на икуменическото движение – курс, който се оказва съзвучен със стремежа към модернизация и либерализация сред значителна част от йерархията и богословските кадри на тези църкви. В изпълнение на тази нова външнополитическа стратегия през 1961 г. Московската патриаршия, а след нея и останалите поместни православни църкви от страните в Източния блок, в това число и Българската кандидатстват и биват приети за членове на Световния съвет на църквите.

Честната душа на архимандрит Серафим не може равнодушно да приеме надигащата се опасност, която застрашава да отклони от пътя на спасението изкупени от Христа души. Верен на завета на своя свят авва, архимандрит Серафим се старее с всички сили да защити и опази от подмяна истините на вярата, да всели любов към тях в сърцата на църковните люде, на студентите богослови, на духовните си чеда.

Проикуменическият църковно-политически курс на Българската патриаршия скоро засяга и богослуженият ѝ живот. През декември 1968 г. църковният календар противоканонично е заменен с нов – “поправен” календар. Както официално е заявено, подбудите за провеждане на реформата се коренят в икуменическите стремежи на Българската Православна Църква. Така висшата църковна власт от името на цялата Българска поместна църква прави съдбовна стъпка по пътя на отстъплението, нанася удар върху връзката между Църква и народ, и без това излиняла от дългогодишната атеистична пропаганда.

Отец Серафим отказва да приеме календарната реформа и насаждания чрез нея икуменически дух. На него вече му е известна позицията на висшите духовници, заемащи ключови места в църковната йерархия; узнал е за конформистки преобърналото се на 180° мнение на близки свои духовни събратя... Уви! – в тези среди той сякаш навсякъде среща непонятна за своето честно сърце хладина и безучастност към тревогата му за Православието. Увещават го, че календарната реформа е нещо незначително и маловажно, че не бива “заради бълхата да бъде изгарян юрганът”. Но като опитен духовник отец Серафим добре разпознава порочната логика на грехопадението. Знае, че който направи първата, макар и незначителна наглед крачка по пътя на отстъплението, ще бъде принуден да направи и следващата, защото веднъж отклонилият се от съвестта разум непременно ще съумее да ѝ представи достатъчно убедителни доводи в полза на греховната си “право̀та”. Евангелски братолюбив и незлобив, отец Серафим е дълбоко покрусен от безпринципната

позиция на свои близки събрата, сред които се оказват и такива, които са се ползвали от любовта и отеческите грижи на светител Серафим.

През 1969 г. архимандрит Серафим се оттегля от преподавателска дейност в Духовната академия и изобщо от официалния църковен живот, понеже желае да остане верен на завета на своя свят духовен отец да няма нищо общо с икуменизма. Преди да напусне Академията, на тържествено събрание по случай патронния празник на богословите, той изнася забележителен доклад ⁸, в който за пореден път призовава преподавателския състав и студентите богослови да следват пътя на светоотеческото Православие.

В този тежък за архимандрит Серафим момент той намира духовна и утеха в лицето на матушка игумения Серафима и на монахините от девическия манастир “Покров на Пресвета Богородица” край Княжево, основан от светител Серафим. Подкрепя го и неговият духовен събрат – архимандрит Пантелеймон (Старицки), дългогодишен килийник на праведния владика, а след кончината му – духовник на Покровските сестри. С Княжевската обител отец Серафим се чувства духовно свързан поради общия им духовен авва, по силата на общата им духовна приемственост, чрез която заедно черпят благодатни сили за вяност към Христос и Неговата страдаща Църква. По силата на тази духовна връзка архимандрит Серафим намира в Княжевския манастир своя сетен земен пристан. След напускане на Академията той се заселва близко до св. обител, а по-късно и в нея. Тук повече от две десетилетия, до самата си кончина през 1993 г., отец Серафим се подвизава в духовни трудове и писателска дейност.

За изповедническата му вяност към Христовата Църква Божията благодат преумножава в него богати духовни плодове. Времето, прекарано в тежки скърби заради светото Православие, бележи най-зрелия период в творчеството му като богослов, писател и поет. Проявявайки голямо трудолюбие и изострено чувство за дълг пред зажаднелите за духовна просвета люде, архимандрит Серафим написва в тези години редица творби с богословско и духовно-нравствено съдържание, в които разкрива и защитава истините на Светото Православие. Печатани на пишеща машина или на циклостил, те още в онези години са разпространявани сред вярващите и за мнозина са били, а и днес са извор на духовно напътствие и утеха. Най-значителните му творби от този период са: “Живот след живота”, “Оптинските старци”, “Нашата молитва”, “За Господнята молитва”, “Молитвата на св. Ефрем Сирий в светлината на светоотеческото учение”, “Православният възглед върху стария и новия стил на календара” и капиталният му богословски труд “Православие и икуменизъм”, написан в съавторство с архимандрит Сергей (Язаджиев). Във всички тях архимандрит Серафим се изявява като незаменим духовен наставник по тесния и стръмен път на спасението. Многобройните им страници разкриват неговото дълбоко познаване на богословието и духовно-аскетическото учение на светите отци. С присъщата си скромност архимандрит Серафим на драго сърце им предоставя, според собствените си думи, честта те да бъдат учители, а сам с радост се нарежда в редицата на техните ученици. Но отец Серафим сияе и със своя светлина. Неговият богат духовен и житейски опит проличава както в личните му назидателни разсъждения, така и в многото ярки, запечатващи се в паметта примери, които той съумява да предаде по характерния за него начин – непринудено и достъпно. С тези свои качества творбите на архимандрит Серафим и днес

⁸ Този доклад е публикуван в сп. “Православно слово”, бр. 1/ 2003, с. 14 – 22.

са драгоценно духовно ръководство за всеки православен християнин, търсещ онова, което е *единствено потребно* (срв. Лука 10:42) – несекващата връзка с Бога, постигана с молитва и трезвение. Но животът и творчеството на архимандрит Серафим неоспоримо свидетелстват и за друго: за живата приемственост, която той е осъществил, усвоявайки чрез личен подвиг преподаденото му от светител Серафим Софийски чудотворец духовно съкровище на Православието – **живот в дух и истина**.

* * *

На 26 (13 ст.ст.) януари 1993 г. в своята скромна монашеска килия, наследена от приснопаметния отец Пантелеймон, архимандрит Серафим тихо си отиде при Господа. Вече няколко години той бавно гаснеше, телесните му сили постепенно го напускаха, но от погледа му продължаваше да струи благодатна кротост и топлина. Неуморните пастирски трудове бяха сложили отпечатък върху немощното му старческо тяло, но те не бяха останали напразни. Срещата на много лутаци се и страдащи души с написаните от него духовни книги беше съдбовна. А колко повече това може да се каже за личните срещи с него! Мнозина той доведе до вярата, огласи в евангелските истини и подготви за свето Кръщение. Мнозина извлече от тинята на греха и порока, мнозина обърна от всевъзможни ереси и секти, за да ги присъедини към Православието. Други пък насочи към тесния монашески път, като ги ограждаше с духа на покаянието и смирението – най-сигурните пътеводни знаци по спасителния друм.

В настъпилия *час за жетва* душата на отец Серафим, като обилна, чиста и зряла пшеница, очаква небесния Жътвар. Възжелала *търпението* на светиите и любовта на *тия, които пазят заповедите Божии и вярата в Иисуса Христа*, тя заедно с тях смирено носи в себе си и залога да чуе небесните слова: *блажени са мъртвите, които умират в Господа отсега. Да, казва Духът, нека починат от трудовете си: делата им вървят заедно с тях* (Откр. 14: 12-15).

В четридесетия ден от кончината на архимандрит Серафим, след отслужената за упокоение на душата му панихида, започна възкресното бдение в чест на настъпващия светъл и особено скъп за покойника празник – Тържество на Православието, деня в който бе преминал при Господа светител Серафим. В неспирния поток от молитвени песнословия, възхваляващи Въплътилия се непостижим Бог и Неговата свята и непорочна Църква, в сърцето непринудено расте надеждата, че там, сред сияйния сонм поборници за Православието, заедно със своя праведен авва, влиза в небесното веселие и неговия верен син и пазител на духовните му завети, архимандрит Серафим (Алексиев).

Списък на съкращенията:

ГДА - Годишник на Духовната академия

ДК - сп. “Духовна култура”

ПМ - сп. “Православен мисионер”

ЦВ - “Църковен вестник”